

УДК 595.787(477.9)

А. А. Петренко

**ДО ВИВЧЕННЯ СТАФІЛІНІД (COLEOPTERA, STAPHYLINIDAE)
ЧОРНОМОРСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА ТА ЙОГО
ОКОЛИЦЬ**

Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, м. Київ,
e-mail: petrenko_aa@ukr.net

Ключові слова: жуки-стафілінди, *Coleoptera*, *Staphylinidae*,
Чорноморський біосферний заповідник, Україна.

На сьогодні родина Staphylinidae представлена на території Чорноморського біосферного заповідника (ЧБЗ) достовірно зареєстрованими 148 видами з 52 родів, які входять до складу 9 підродин: Omaliinae (5), Oxytelinae (34), Euaestethinae (1), Steninae (13), Paederinae (21), Staphylininae (48), Nabroserinae (1), Tachyroginae (12) та Aleocharinae (14 видів). Ці дані встановлені на підставі опрацювання матеріалів власних зборів (1980, 1991 рр.), зборів П. М. Шешурака (1991–2004 рр.) з урахуванням існуючих літературних джерел [1–3, 5–10, 12–16, 20].

Наведений для території ЧБЗ список видів стафілінід далеко не повний, це видно з того, як нерівномірно представлені окремі підродини. Найбільше зареєстровано крупних хижих видів з найбільшої підродини Staphylininae (48 видів) та найбільшого роду цієї підродини *Philonthus* (14 видів). Це досить великі й активні хижаки, що є постійними та надійними регуляторами чисельності шкочочинних видів у природних біогеоценозах ЧБЗ. Виявлено 3 види роду *Aleochara*, багато видів якого відомі як ентомофаги – ектопаразити пупаріїв мух-шкідників окультурених рослин [19].

Нарешті, на території ЧБЗ зареєстрований один з найцікавіших видів стафілінід, занесений нами до третього видання Червоної книги України – *Tasgius pliginskii* Bernhauer, 1915 – описаний для Криму, зареєстрований нами в Херсонській, Миколаївській та Одеській обл. Основний матеріал зібраний нами і колегами в ЧБЗ (> 50 екз.) на Солонозерній ділянці вздовж берегів Ягорлицької затоки.

Назви та об'єм видів подані нижче відповідно до останнього списку середньоєвропейських стафілінід [26]. Загальне поширення видів витримано відповідно до каталогу жуків Палеарктики [28].

Omaliinae MacLeay, 1825

1. *Omalium riparium impar* Mulsant et Rey, 1861 [8]. Зустрічається в прибережних наносах морського узбережжя.

2. *Omalium rivulare* (Paykull, 1789) Івано-Рибальчанська ділянка ЧБЗ, змішані колки, пастка Барбера, 01.VI.1991, 1 екз., А. Петренко. Найтиповіший вид роду, який зустрічається протягом року серед гниючих органічних решток.

3. *Anthobium atrocephalum* (Gyllenhal, 1827) [8]. Знайдений у мокрій підстилці заплавного вільхового лісу.

4. *Olophrum assimile* (Paykull, 1800) [12: 84]. Гігрофільний вид, звичайний у вологій підстилці, іноді буває численним.

5. *Olophrum sp.* [12: 84].

Oxytelinae Fleming, 1821

6. *Coprophilus pennifer* (Motschulsky, 1845) Відомий для Криму та південних областей України, також є мешканцем нір та гнізд гризунів, особливо ховрахів. У нашій колекції підтверджений таким матеріалом: Херсонська обл., Чорноморський зап., Солонозерна діл., на світло, 06.06.1973, 1 екз., збір. А. Петрусенко, визн. А. Петренко.

7. *Coprophilus schuberti* Motschulsky, 1860 (= *Elonium schuberti* Motschulsky, 1860) [10: 84]. Типовий мешканець нір та гнізд гризунів.

8. *Coprophilus sp.* [14: 118].

9. *Euphantias pliginskii* Bernhauer, 1911 [1]. Східне Середземномор'я (окол. Одеси, Південне Задніпров'я, Крим, Арабатська стрілка, Туркменія-Гасан-Кулі, Чарджоу). Мокрі солонці.

10. *Euphantias pusanovi* Blinshstein, 1976 Описаний С. Я. Блінштейном з Потіївської ділянки ЧБЗ (голотип і паратип). Наші збори доповнюють і розширюють знання щодо цього цікавого виду: Херсонська обл., Арабатська стрілка, 29.VI.1979, 10 екз., leg. et det. А. Петренко; Миколаївська обл., Чорноморський зап., діл. «Волижин ліс», солонці, 28.V.1980, 11 екз., leg. et det. А. Петренко. Мешканець мокрих солонців з *Obione verrucifera*, *Salicornia herbacea* та іншими галофітами вздовж берегів солоних водойм.

11. *Carpelimus anthracinus* (Mulsant et Rey, 1861) [4]. Херсонська обл., Чорноморський зап., 1 екз., В. Гусаров; Новотроїцьке, р. Червоний Сиваш, мокрий солонець на березі солоного озера, 12.V.1970, S. Blinshstein.

12. *Carpelimus gusarovi* Gildenkov, 1997 [4]. Херсонська обл., м. Гола Пристань, І. Мальцев, 10.VII.1959, 1 екз.

13. *Carpelimus impicus* Gildenkov, Gontarenko, 2010. Описаний недавно з Херсонської, Миколаївської та Одеської обл. У Херсонській обл. зареєстрований в окол. с. Виноградного Голопристанського р-у. Мешкає на солонцях півдня України.

14. *Carpelimus obesus* (Kiesenwetter, 1844) [4]. Україна, Пониззя Дніпра, Олешки, 26.VII.1926, 1 екз., Д. Знойко, det. Gildenkov (ЗІН).

15. *Carpelimus rivularis* (Motschulsky, 1860) [4]. Херсонська обл., дельта р. Дніпро, Великий Потьомкінський острів, 08.IX.1986, 5 екз., І. Ушаков.

16. *Carpelimus similis* (Smetana, 1967) [4]. Херсонська обл., дельта р. Дніпро, Великий Потьомкінський острів, 08.IX.1986, 3 екз., І Ушаков.

17. *Carpelimus sp.* (= *Trogophloeus sp.*) [12: 84].

18. *Oxytelus migrator* Fauvel, 1904 [11] Миколаївська обл., Кінбурнська коса, с. Покровські Хутори, 24.VIII.2005, ДРЛ — 1 ♀. Зустрічається в гниючих рослинних рештках, частіше трапляється при льоті на світло.

19. *Oxytelus piceus* (Linne, 1767) [14: 118]. Чорноморський зап., Солонозерна діл., 20.VII.2004 1 екз., зібр. П. Шешурак, визн. А. Петренко. Мешканець гною, екскрементів, падалі, гниючих скупчень рослинних решток. Один з найчисленніших чисельних жуків-копробіонтів та типових літунів на джерела світла. В Україні відомий майже з усієї території.

20. *Anotylus nitidulus* (Gravenhorst, 1802) [14: 118]. Всюди звичайний і найчисленніший серед сапробіонтів, особливо любить поля, сади та огороди, де в масі зустрічається в скупченнях гниючих рослинних решток. Характерні повітряні міграції та літ на світло.

21. *Anotylus rugosus* (Fabricius, 1775) [14: 118]. Всюди звичайний у скупченнях гниючих решток на вологих і мокрих ґрунтах, рідше на сухих піщаних. Заселяє гнізда птахів та підземних ссавців, зустрічається в грибах, мохові та різних наносах, у навозі. Погоджуюся з М. Цуріковим [25], що це абсолютний доміант серед жуків, які прилітають на джерело світла. Може слугувати кількісним індикатором вологих та багатих ґрунтів [25].

22. *Platystethus arenarius* (Geoffroy, 1785) [12: 84]. Частіше зустрічається в скупченнях гниючих рослинних залишків та на свіжому пометі тварин. Відмічений передвечірній та нічний літ на світло. Зустрічається на всій території України.

23. *Platystethus capito* Heer, 1839 [12: 84]. Зустрічається на мулисто-піщаних місцях по берегах річок та струмків, іноді в наносах, серед гниючих скупчень рослин, в гної корів.

24. *Platystethus nitens* (C.R.Sahlberg, 1832) [12: 84]. Поширений на всій території України. Мешкає в скупченнях гниючих рослин, у гної, підстильці, наносах рік та потоків, іноді трапляється в норах та гніздах підземних ссавців

25. *B. atricapillus* Germar, 1825 [3: 22]. Поширений на всій території України. Мешкає на піщанисто-мулистих берегах водойм, серед гравію, в наносах, часто летить на світло.

26. *B. bicornis bicornis* Germar, 1823 [3: 22]. В Україні поширення виду обмежено Причорноморською низиною та Кримом. Нами зібраний при нічному прильоті на світло в с. Ташине Березанського р-ну, Миколаївської області: 11.VI.2010, 11.VI.2010, 4 екз., leg. et det. А. Petrenko.

27. *B. dinoceros* Znojko, 1929 [1]. Описаний для Одеси, переописаний С.Блінштейном та наведені ним нові місцезнаходження з Одеської, Миколаївської та Херсонської обл. В. Гусаров уперше привів його для

Криму. У фондах ІЗ НАНУ є матеріали з усіх перерахованих регіонів. Заселяють мокрі приморські солонці серед солеросів та інших галофітів.

28. *B. dissimilis* Erichson, 1840. За С.Я. Блінштейном [3: 23] цей вид заселяє весь південь України. Мешкає на піщанистих замулених берегах, де часто літає в надвечір'ї, а з травня по серпень постійно летить на джерела світла.

29. *B. fergussoni fergussoni* Joy, 1912 (= *arenarius* Paykull, 1800) [3: 22]. Відомий з Лісостепу, Степу та Криму. Піщані береги морів, лиманів, а також багатьох річок.

30. *Bledius furcatus* Olivier, 1811 (= *skrimshirii* Curtis, 1826; = *taurus* Germar, 1825) [14: 118]. У фондах Інституту зоології НАНУ багато матеріалів з Чорноморського біосферного заповідника та Криму. Мешканець засолених ґрунтів, у масі летить на світло.

31. *Bledius gallicus* (Gravenhorst, 1806) (= *fracticornis* Paykull, 1790). Херсонська обл., Чорноморський зап., Потіївська діл., берег моря 16.VI.2005, 1 екз., збір. П. Шешурак, визн. А. Петренко

32. *B. limicola* Tottenham, 1940 (= *germanicus* Wagner, 1935) [3: 22]. Солонозерна ділянка ЧБЗ, на солонцях, 13.V.1970, С.Я. Блінштейн. Населяє реградовані солонці, переважно на притінених ділянках узбережжя Хаджибейського лиману.

33. *B. hinnulus* Erichson, 1840 [3: 22]. В. Гусаров вперше для Криму зібрав біля води на Південному Березі Криму. У фондах Інституту зоології НАНУ є матеріал: Миколаївська обл., с. Рибаківка, світло, с. Blinsein, 15.VIII.1967, 1 екз., *Bledius hinnulus* Er., S. Blinsein det.; Caucasus, Araxenthal, Leder Reitter, *Bledius hinnulus* Er., Det. Reitter, 1 екз.; Mujunkum, Syr. D. 7.08, 1 екз., A. Lebedev, *hinnulus* Er.

34. *Bledius ponticus* Znojko, 1929 Описаний для Одеси та Криму (Євпаторія). Матеріал Інституту зоології НАНУ: Херсонська обл., Чорноморський зап., Солонозерна ділянка, 26.V.1973, 1 екз., leg. A. Petrusenko, det. S. Blinsein det., 1977, *B. ponticus* Zn.; Там же, в мулі, 18.VIII. 1978, 1 екз., leg. A. Petrenko, det. S. Blinsein, 1988, *B. Ponticus* Zn.; Там же, під сухим сіном, 19.VIII.1978, 2 екз., leg. et det. A. Petrenko; Херсонська обл., коса Арабатська стрілка, 29.VI. 1979, 6 екз., leg. et det. A. Petrenko; Миколаївська обл., Чорноморський зап., діл. «Волижин ліс», берег солоного озера, в ґрунті з ходами-нірками жуків *Heterocerus*, 27.V.1980, 5 екз., там же, солонці, 1 екз., leg. et det. A. Petrenko; там же, Ягорлицька затока, під наносами, 09.VI.1980, 1 екз., leg. et det. A. Petrenko; Укр., ол. Олешки 6 км від м. Гола Пристань, 01.VI.1971, 2 екз., leg. В. Долін.

35. *Bledius sarmaticus* Znojko, 1929 [12: 84]. Описаний для Одеси, Південного Задніпров'я (Олешки), Асканії-Нової, Присивашся, Криму та Анапи. Пізніше нами знайдений в Чорноморському заповіднику [12] та Криму: мис Казантип, у наносах водоростей, 02.VII.1979, 1 екз., leg. A. Petrenko, *B.*

sarmaticus Zn., Blinsein S. det., 1988. Підтверджений С. Блінштейном для Одеської та нами для Миколаївської обл.

36. *Bledius spectabilis* Kraatz, 1857 [12: 84]. Херсонська обл., Чорноморський зап., Солоноозерна діл., солонці, 26–29. VII 2004, 19 екз., збір. П. Шешурак, визн. А. Петренко; Потіївська діл., берег моря 16.VI.2005, 1 екз., збір. П. Шешурак, визн. А. Петренко. В Україні відомий з Криму, Причорноморської низовини, Дніпропетровської, Черкаської, Київської та Тернопільської обл. Частіше галобіонтний вид, що часто летить на джерела світла.

37. *Bledius unicornis* German, 1825 [14: 118]. Мешканець засолених ґрунтів морських берегів та лиманів.

38. *B. verres* Erichson, 1840. Мною вперше був приведений для Середнього Придніпров'я з Полтавської та Сумської обл., а С. Блінштейном [3, с. 23] ще для Черкаської, Полтавської, Одеської та Херсонської обл. Мешкає на піщаних берегах річок, прокладаючи в вологому піску свої нірки. Жуки та їх личинки живляться дрібними водоростями, частіше поселяються під наносами водоростей.

Euaestethinae Thomson, 1859

39. *Euaestethus superlatus* Peyerimhoff, 1937 [3: 59]. Вперше був приведений С. Я. Блінштейном для СРСР з Потіївської ділянки ЧБЗ. Відмічений на ксерофітних галявинах серед молодих сосняків в мохах та лишайниках [24].

Steninae MacLeay, 1825

40. *Stenus argutus* Puthz, 1971 (= *Stenus cordatus* (Gravenhorst, 1802) [12: 84; 14: 119; 15: 50]) Один з крупних видів з групи *cordatus*, відомий з України, Росії, Кавказу та Турції.

41. *Stenus ater* Mannerheim, 1830. Солоноозерна ділянка ЧБЗ, у підстилці, 5.06.1980, 1 екз., А. Петренко. Заселяє вологу листяну підстилку, гниючі рослинні рештки, річкові наноси.

42. *Stenus canaliculatus* Gyllenhal, 1827 Івано-Рибальчанська ділянка ЧБЗ, біля водойми, 17.08.1978, 1 екз., збір. А. Петренко. Заселяє мулисті береги водойм, старі глинища, болотисті місця та торфовища.

43. *Stenus clavicornis* (Scopoli, 1763) Івано-Рибальчанська ділянка ЧБЗ, болото, підстилка, 19.IV.1989, 6 екз.; там же, 31.V.1989, 3 екз., Л. М. Зелінська. Заселяє вологі біотопи серед лісів та відкритих просторів, де звичайний серед гниючих рослинних решток, моху, опалого листя та під камінням.

44. *Stenus formicetorum* Mannerheim, 1843 ЧБЗ: Івано-Рибальчанська діл., під дубом, 04.V.1974, 1 екз., збір. А. Котенко, Gontatenko det., 2006. Волижин ліс, солоне озеро, під наносами очерету, 27.V.1980, 1 екз., А. Петренко; там же, вільшняк, берег болота, 29.V.1980, 1 екз., А. Петренко; там же, підстилка, 29.V.1980, 3 екз., А. Петренко, Gontarenko det.

45. *Stenus incrassatus* Erichson, 1839 ЧБЗ: Івано-Рибальчанська діл., біля водойми, 17.VIII.1978, 5 екз., там же, діл. Волижин ліс, біля водойми, берег лиману, 23.V.1980, 1 екз., А. Петренко, Gontarenko det. Вологолюбивий мешканець лісів, особливо вільхових, а також мулистих берегів ставків та калюж, де зустрічається серед гниючих рослинних решток та моху.
46. *Stenus intricatus* Erichson, 1839 [22]. В ЧБЗ зареєстрований на ділянці «Волижин ліс» на солонцях біля озера [9].
47. *Stenus humilis* Erichson, 1839 ЧБЗ: ділянка «Волижин ліс», 30.V.1980, 1 екз., А. Петренко.
48. *Stenus nigritulus* Gyllenhal, 1827 Солоноозерна ділянка ЧБЗ, на вологому ґрунті, 20.VIII.1978, 2 екз.; там же, Волижин ліс, солоне озеро, під наносами очерету, 27.V.1980, 2 екз.; там же Івано-Рибальчанська діл., в дернині трав, 13.VI.1980, 1 екз., А. Петренко, Gontarenko det.
49. *Stenus palustris* Erichson, 1839 ЧБЗ: ділянка «Волижин ліс», край болота, в мулистім ґрунті, 01.VI.1980, 1 екз., А. Петренко, det. А. В. Ruvkin, 2005.
50. *Stenus planifrons* Rey, 1884 Солоноозерна ділянка ЧБЗ, на вологому ґрунті, 20.VIII.1978, 2 екз.; там же, Волижин ліс, лучний степ, у ґрунті кротовин, 27.V.1980, 1 екз.; там же, берег лиману, в наносах, 28.V.1980, 1 екз.; там же, берег лиману, під рештками очерету, VI.1980, 1 екз., А. Петренко, Gontarenko det.
51. *Stenus* sp. [12: 84, 89, 14: 119]
52. *Stenus* sp. [14: 119].

Paederinae Fleming, 1821

53. *Paederus fuscipes* Curtis, 1826 [12: 84; 14: 119]. Мешкає на вологих мулистих берегах водойм, вологих луках, узліссях серед підстилки та рослинних заростей.
54. *Paederus littoralis* Gravenhorst, 1802 [12: 84, 88, 89) Херсонська обл., Чорноморський зап., Солоноозерна діл., 27.VII.2004, 1 екз., зібр. П. Шешурак, визн. А. Петренко. Заселяє частіше сухі, освітлені глинисті ґрунти, покриті трав'янистою ксеротермічною рослинністю, рідше біля основ дерев та в наносах.
55. *Paederus riparius* (Linne, 1758) [12: 84; 14: 119). Мешкає в болотистих прибережних смугах, на мокрих лугах та торфовищах, у вільшаниках та лугових лісах, під опалим листям, мохом та серед гниючих рослинних решток.
56. *Astenus immaculatus* Stephens, 1833 [12: 84, 89]. Зустрічається на узліссях серед гниючих рослинних скупчень, листя та моху.
57. *Astenus procerus* (Gravenhorst, 1806) (= *filiformis* (Latreille, 1806) [12: 84, 88]. Заселяє як відкриті біотопи, так і лісові світлі та сухі масиви, а особливо зарослі вересу в соснових лісах.

58. *Scopeus minimus* (Erichson, 1839) Відмічений в окол. сіл Виноградівки та Іванівки Голопристанського р-ну в трав'яній дернині, рослинних рештках та в морських наносах [9].

59. *Scopaeus debilis* Hochhuth, 1851 [9]. Миколаївська обл., Кінбурнська коса, окол. с. Покровські Хутори, 27.VI.2005, берег моря, в викидах — 1 ♂, 2 ♀♀; там же, 28.VIII.2005, верхній шар ґрунту на солонцях — 2 ♀♀.

60. *Scopeus sp.* [14: 119].

61. *Medon pythonissa* (Saulcy, 1864) [9]. Миколаївська обл., Кінбурнська коса, с. Покровські Хутори, у вологому сіні.

62. *Lathrobium brunnipes* (Fabricius, 1793) [12: 84]. Галявини у вільховому лісі ділянки Волижин ліс, 31.V.1980, 1 екз., А. Петренко.

63. *Lathrobium impressum* Heer, 1841 (= *filiforme* Gravenhorst, 1806) [12: 85]. Трапляється в підстилці заболочених лісів, особливо вільхових, на заплавах луках, у наносах.

64. *Lathrobium fovulum* Stephens, 1833 ЧБЗ: ділянка «Волижин ліс», вільшняк, пастка, 03.VI.1991, 1 екз., А. Петренко. Заселяє заплавні ліси та заболочені луки, береги водойм, де трапляється серед гнилого листя, рослинних решток, у річкових наносах.

65. *Lathrobium fulvipenne* (Gravenhorst, 1806) [12: 85]. Зустрічається на вологих місцях як серед лісів, так і у відкритих біотопах, частіше весною та восени серед гниючих рослинних решток.

66. *Lathrobium longulum* Gravenhorst, 1802 [12: 85]. Заселяє вологі лісові ґрунти, зустрічається в підстилці лісів та заливних лугів, мешкає в норах гризунів.

67. *Lathrobium taxi* Bernhauer, 1902 ЧБЗ: ділянка «Волижин ліс», вільшняк, пастка, 03.VI.1991, 3 екз., А. Петренко.

68. *Throbalium dividuum* Erichson, 1840 (= *Lathrobium dividuum* Erichson, 1840) [14: 119]. Іноді прилітає на нічне світло.

69. *Leptobium gracile* (Gravenhorst, 1802) [14: 119]. Зустрічається в наносах водоростей, серед гниючих рослинних скупчень, іноді в гніздах гризунів.

70. *Ochtheophilum brevipenne* Mulsant et Rey, 1861. Херсонська обл., Чорноморський зап., Солоноозерна діл., берег Ягорлицької затоки, під купами водоростей, 18.VII.1974, 1 екз., зібр. А. Петренко; там же, 21.VII.1974, 4 екз., там же, під залишками старого сіна, 23.VII.1974, 22 екз., там же, берег солоного озера, у дернині, 05.VI.1980, 3 екз.; Арабатська стрілка, 29.VI.1979, 3 екз., зібр. А. Петренко; Потіївська діл., у водоростях, 28.IV.1983, 2 екз., зібр. Ю. Пташук, Gontarenko det. 003 [6].

71. *Ochtheophilum collare* Reitter, 1884 Херсон, Гідропарк, берег Дніпра, на вологому ґрунті між очеретом та осокою, 10.VII.1974, 1 екз., зібр. А. Петренко, Gontarenko det. 009. Термофільний вид, заселяє переважно ділянки, які добре прогриваються [6].

72. *Ochtheophilum fracticorne* (Paykull, 1800) [12: 85, 89; 14: 119] Дуже гігрофільний вид, заселяє підстилку заболочених лісів, мокрі луки та верхові болота.

73. *Ochtheophilum turkestanicum* Korge, 1968. Херсонська обл., Чорноморський зап., Потіївська діл., 28.IV.1983, 13 екз., зібр. Ю.Пташук, Gontarenko det. 003.; Каркінікська зат., 09.V.1983, 1 екз., зібр. Ю.Пташук, Gontarenko det. 003.; Херсонська обл., Скадовський р-н, Тарасівка, 09.V.1983, 3 екз., зібр. М. Нестеров, Gontarenko det. 003. [6].

Staphylininae Latrelle, 1802

74. *Leptacinus batychnus* (Gyllenhal, 1827) [14: 119]. Всюди звичайний вид серед гниючих рослинних решток, наносів, а також у гної, компостах та екскрементах.

75. *Gyrophypnus angustatus* Stephens, 1833 [14: 119]. Мешкає всюди в прибережних смугах водойм, серед гниючих рослинних решток, опалого листя, наносів, гною та екскрементів, а також у гниючих грибах.

76. *Xantholinus linearis* (Olivier, 1795) [12: 85]. Мешканець синантропних та порушених природних біотопів, де зустрічається серед гниючих решток органічного походження, гною та екскрементів, іноді в гніздах птахів, а взимку в гніздах кротів.

77. *Xantholinus longiventris* Heer. 1839 [12: 85, 89]. Гігрофільний вид, зустрічається всюди разом із попереднім видом.

78. *Xantholinus tricolor* (Fabricius, 1787) [12: 85, 88, 89; 14: 119]. Звичайний вид як у горах, так і на рівнинах серед підстилки, опалого листя, моху та під трухлявою корою.

79. *Xantholinus* sp. [12: 85, 89].

80. *Othius punctulatus* (Goeze, 1777) [12: 85, 89]. Звичайний у підстилці листяних та мішаних лісів.

81. *Cafius xantholoma* (Gravenhorst, 1806) [14: 119]. Масовий галофільний вид наносів моря та солоноводних заток, особливо наносів камки. Мешканець морських узбереж Європи, Північної Африки, Середземного та Чорного морів.

82. *Remus sericeus* Holme, 1837 [14: 119]. Також масовий галобіонт, зустрічається часто разом із попереднім видом, але крім морських берегів Європи та Північної Африки, відомий також з Північної Америки (Гонтаренко, 2005).

83. *Remus filum* Kiesenvetter, [14: 119]. Також численний галофільний мешканець узбереж Чорного та Середземного морів, зустрічається часто разом із двома попередніми видами [12: 85, 89].

84. *Jurecekia* sp. (= *Jurecekia rufipes* Coiffait, 1972) [12: 88]; 1 ♀, зловлена в пастки на рівнинно-піщаному степу Івано-Рибальчанської ділянки ЧБЗ. Скоріше мова йде про новий для науки вид.

- 85. *Philonthus carbonarius*** (Gravenhorst, 1802) = *varius* (Gyllenhal, 1810) [12: 85, 89]. Заселяє як вологі, так і сухі біотопи протягом року, але частіше трапляється весною та восени.
- 86. *Philonthus concinnus*** (Gravenhorst, 1802) [12: 85; 14: 119]. Заселяє прибережні смуги водойм, де зустрічається серед наносів, а в лісах серед гниючих органічних решток, екскрементів, грибів, рідше на полях та луках серед рослинних решток та гною.
- 87. *Philonthus cognatus*** Stephens, 1832 (= *fuscipennis* (Mannerheim, 1830) [12: 85]). Найтиповіший серед стафілінід у лісах серед вологого моху та опалого листя.
- 88. *Philonthus dimidiatipennis*** Erichson, 1840 [14: 120; 15: 52]. Мешканець берегів солоних озер та морів. Часто прилітає на нічне світло.
- 89. *Philonthus ebeninus*** (Gravenhorst, 1802) Херсонська обл., Чорноморський зап., Солоноозерна діл., 26.VII.2004, 1 екз., зібр. П. Шешурак, визн. А. Петренко.
- 90. *Philonthus ephippium*** Nordmann, 1837 [14: 120; 15: 52]. Вперше для фауни України приведений мною з Волижиного лісу. Зібраний на березі лиману в липні 1974 р., 2 екз., потім підтверджений ще в кінці травня 1980 р., 2 екз. Був відомий з Кавказу, Середньої Азії та північного Прикаспію.
- 91. *Philonthus fumarius*** (Gravenhorst, 1806) [12: 85, 88; 14: 52]. Гігрофільний вид, мешкає виключно по берегах водойм та в підстилці заболочених лісів, у наносах, гнилих грибах.
- 92. *Philonthus punctus*** (Gravenhorst, 1802) [12: 85, 88]. Херсонська обл., Голопристанський р-н, окол. с. Буркути, 7.VII.1996, 3 екз., 15.VII.1996, 1 екз на світло, зібр. П. Шешурак, визн. А. Петренко. Заселяє береги різних водойм, особливо гниючі скупчення різних рослин, масово заселяє скупчення равликів, викинутих хвилями на прибережну смугу. Летить на світло.
- 93. *Philonthus quisquiliarius*** (Gyllenhal, 1810) [12: 85, 88]. Зустрічається на болотистих та мулистих ґрунтах прибережних смуг водойм, а також на піщано-глинистих вологих місцях біля цегельних заводів. Масово летить на світло.
- 94. *Philonthus rectangulus*** Sharp, 1874 [14: 119]. Мешкає всюди серед гною, компостів, гниючих рослинних решток, падалі та екскрементів.
- 95. *Philonthus salinus*** Kiesenwetter, 1844 [14: 120; 15: 52]. Херсонська обл., Чорноморський зап., Солоноозерна діл., 29.VII.2004, 1 екз., зібр. П. Шешурак, визн. А. Петренко. Заселяє солонці, береги солоних озер та морів.
- 96. *Philonthus spinipes*** Sharp, 1874 [12: 85; 122: 25]. Вид з ареалом, який розширюється на наших очах. Вперше нами зареєстрований у фауні України [15, 16] Жуки частіше зустрічаються на свіжих екскрементах корів.
- 97. *Philonthus varians*** (Paukull, 1789) [12: 85, 89]. Убіквіст в гниючих органічних скупченнях, особливо в гною, компостах на полях і огородах, на

луках під екскрементами худоби, у лісах під мохом і у гнилих грибах, а також у наносах в прибережних смугах водойм.

98. *Philonthus parvicornis* (Gravenhorst, 1802 (= *agilis* (Gravenhorst, 1806)) [14: 119]. Один з найчисельніших видів жуків-копробіонтів.

99. *Bisnius scribae* (Fauvel, 1867) [14: 120]. Мешканець гнізд і нір підземних ссавців.

100. *Bisnius sordidus* (Gravenhorst, 1802) [14: 120]. Мешкає як на рівнинах, так і в горах, де досягає гірського лісового кордону. Всюди заселяє гниючі органічні рештки.

101. *Gabrius nigritulus* (Gravenhorst, 1802) [14: 120]. Заселяє як вологі, так і сухі біотопи від рівнин до гірського лісового поясу.

102. *Gabrius osseticus* (Kolenati, 1846) (= *vernalis* (Gravenhorst, 1806) [12: 85, 89]. Найбільший і звичайний вид роду, який зустрічається серед підстилки, моху, наносів та гниючих рослинних решток.

103. *Gabrius suffragani* Joy, 1913 [14: 120; 15: 52] у косіннях по травах під дубами на Івано-Рибальчанській ділянці.

104. *Platydacus fulvipes* (Scopoli, 1763) (= *Staphylinus fulvipes* (Scopoli, 1763) [12: 85] (Солоноозерна діл., наші збори 1980 р.) Досить рідко і спорадично зустрічається в прибережних смугах водойм, на торфовищах, мокрих луках та лісах під камінням, наносами, опалим листям та мохом.

105. *Platydacus stercorarius* (Olivier, 1795) (= *Staphylinus stercorarius* (Olivier, 1795)) [12: 85, 88, 89]. Мешканець відкритих піщаних біотопів і соснових лісів, зустрічається в гниючих органічних рештках, у гної, під камінням, іноді на дорогах.

106. *Staphylinus caesareus* Cederhjelm, 1798 [12: 85, 88, 89]. Любить відкриті біотопи полів та лук, а в лісах трапляється вздовж доріг.

107. *Ocypus nitens* (Schrank, 1781) (= *similis* (Fabricius, 1792) [12: 85]. Мешкає на вологих лісових затінених ґрунтах та торфовищах, рідше зустрічається на оброблюваних полях та на ксерофітних схилах пагорбів.

108. *Ocypus ophthalmicus* (Scopoli, 1763) [12: 85, 89]. Мешканець листяних лісів.

109. *Ocypus picipennis* (Fabricius, 1793) [12: 85]. Заселяє як рівнини, так і передгір'я: пасовища, луки, поля, де зустрічається серед гниючих рослинних решток, гною, екскрементів, а також у наносах на заливних луках.

110. *Tasgius globulifer* (Geoffroy, 1785) (= *Ocypus globulifer* (Geoffroy, 1785) [14: 120]. Заселяє як сухі відкриті, так і лісові, особливо байрачні та заплавні ліси.

111. *Tasgius pedator* (Gravenhorst, 1802) (= *Ocypus pedator* (Gravenhorst, 1802) [12: 85; 14: 120]. Херсонська обл., м. Херсон, 14.VI.2005, 1 екз., збір. П. Шешурак, визн. А. Петренко. Зустрічається на теплих вологих узліссях серед мохів, гниючих рослинних решток, іноді під камінням.

112. *Tasgius pliginskii* Bernhauer, 1915 (= *Ocyopus pliginskii* Bernhauer, 1915) [7: 14: 121; 15: 120; 20: 94–95; 21: 107], що і визначило його місце в Червоній книзі України. Слід охороняти прибережні смуги, особливо ділянки з суцільними морськими наносами зі старих залишків очерету, осоки, камки, інших водоростей.

113. *Heterothops dissimilis* (Gravenhorst, 1802) [12: 85, 88]. Особливо активний з червня до вересня. Зустрічається в дуплах дерев і в норах та гніздах підземних ссавців. Зафіксований літ на світло.

114. *Heterothops minutus* Wollaston, 1860 [11]. Миколаївська обл., Кінбурнська коса, окол. с. Покровські Хутори, 27.VIII.2005, вологе сіно – 2 ♂♂. Трапляється в кучах старої соломи.

115. *Heterothops praeivius* Erichson, 1839 [12: 88]. Мешкає в лісовій підстилці, мохові, у дуплах дерев, зустрічається також в річкових наносах, у гниючих рослинних рештках, у норах та гніздах підземних ссавців.

116. *Heterothops sp.* [12: 85; 14: 120].

117. *Quedius balticus* Korge, 1960. Описаний з Англії, для фауни України вперше приведений В. Гусаровим з Криму. Нами на Солонозерній ділянці виявлений у трав'яній дернині багаторічного злака-куничника (*Calamagrostis*). З 03.VI по 13.VI.1980 р. зібрано 68 екз., поодинокі зустрічався у Волижиному лісі та на Потіївці. Виявлений також у Полтавській (окол. Кременчука) та Донецькій (Хомутівський степ) обл. Недавно виявлений також в Одеській та Львівській обл. [29].

118. *Quedius lateralis* (Gravenhorst, 1802) [12: 85]. Лісовий вид, який часто ловиться в пралісах в прілій листяній підстилці навколо старих пеньків та в гнилих грибах, особливо *Lactarius piperatus* (Scop.).

119. *Quedius meridiocarpaticus* Smetana, 1958 [14: 120; 15: 53]. В ЧБЗ всюди зустрічався разом з *T. pliginskii* Bh.

120. *Quedius (Quedius) molochinus* (Gravenhorst, 1806) Миколаївська обл., Очаківський р-н, окол. с. Покровське, берег моря, 9.VI.2008, 1 екз., зібр. П. Шешурак, визн. А. Петренко.

121. *Quedius sp.* [12: 85, 89].

Habrocerinae Mulsant et Rey, 1877

122. *Habrocerus capillaricornis* (Gravenhorst, 1806) [12: 84]. Зустрічається в лісах серед гнилого прілого листя, особливо в березових лісах, іноді в трусі під корою дерев, на грибах та в гниючих скупченнях рослинності. Часто трапляється весною та восени.

Tachyporinae MacLeay, 1825

123. *Ischnosoma splendidum* (Gravenhorst, 1806) (= *Mycetoporus splendidus* (Gravenhorst, 1806) [12: 85]. Убіквіст, заселяє вологі ґрунти як у лісах, так і на

відкритих ландшафтах. Висівається з моху, листяної підстилки, наносів та інших гниючих рослинних скупчень.

124. *Mycetoporus sp.* [12: 85, 89].

125. *Bolitobius castaneus* (Stephens, 1832) (= *Bryocharis analis* Paykull, 1789) [12: 84]. Зустрічається в підстилці, луговій дернині, в мохові, у грибах, під камінням та в річкових наносах.

126. *Sepedophilus obtusus* (Luze, 1902) [7]. Зібраний в околицях с.Виноградне Голопристанського р-ну в рослинних рештках.

127. *Sepedophilus pedicularius* (Gravenhorst, 1802) [12: 85, 88, 89]. Частіше заселяє сухі, часто навіть ксеротермні схили, відкоси вздовж доріг та дамб, висівається з кущиків трав та моху, лісової підстилки.

128. *Sepedophilus testaceus* (Fabricius, 1793) [12: 85, 88, 89]. Звичайний серед трухлявини в дуплах дерев, під відсталою корою, запліснявілими купами хмизу та листя, на різних грибах

129. *Sepedophilus sp.* [12: 85].

130. *Tachyporus hypnorum* (Fabricius, 1775) [12: 84; 14: 118]. Найзвичайніший вид роду серед підстилки, моху, гниючих рослинних решток та під камінням.

131. *Tachyporus nitidulus* (Fabricius, 1781) [12: 84]. Заселяє вологі відкриті біотопи та узлісся, де зустрічається серед моху, опалого листя, гнилих грибів, у мурашниках, а в горах у гніздах ховрахів.

132. *Tachyporus pusillus* Gravenhorst, 1806 (= *macropterus* Stephens, 1832) [12: 84; 14: 118]. Заселяє світлі ліси та узлісся, поляни, піщані горби та зарості вересу. Зустрічається біля основ старих дерев, у підстилці, мохові та серед коренів трав.

133. *Tachyporus sp.* [12: 84].

134. *Tachinus laticollis* Gravenhorst, 1802 [12: 84].

Aleocharinae Fleming, 1821

135. *Falagria caesa* Erichson, 1837 (= *Falagria sulcata* Paykull, 1789) [14: 118]. Мешкає в гниючих рослинних скупченнях, гної, старих наносах водоростей [23: 48]. Знайдений на Солоноозерній ділянці.

136. *Myrmecopora uvida* (Erichson, 1840) [23: 48]. Галобіонт, мешканець морських узбережжів. Знайдений на Солоноозерній ділянці.

137. *Brachyusa concolor* (Erichson, 1839) [23: 48]. Ріпікол, заселяє береги водойм, особливо наноси водоростей. Відмічений на Потіївській ділянці.

138. *Atheta orbata* (Erichson, 1837) [12: 84; 23: 51]. Гігрофільний вид, зареєстрований на ділянках Солоноозерній та Івано-Рибальчанській в посадках сосни та луках, що викошуються.

139. *Atheta sp.* [14: 118].

140. *Halobrecta puncticeps* (Thomson, 1852) [23: 51]. Галобіонт частіше морських берегів Солоноозерної і Потіївської ділянок.

141. *Drusilla canaliculata* (Fabricius, 1787) (= *Astilbus canaliculatus* F.) [12: 84, 88, 90; 14: 118; 23: 51]. Всюди звичайний серед опалого листя, моху, гниючих рослинних решток та під камінням.

142. *Oxypoda abdominalis* (Mannerheim, 1830) [12: 84, 88] у пастках траплявся в вологому суборі з травня до початку липня, найбільша чисельність спостерігалась у середині травня.

143. *Oxypoda filiformis* Redtenbacher, 1849 [23: 52, 53].

144. *Oxypoda sp.* [14: 118].

145. *Tinotus morio* (Gravenhorst, 1802) [14: 118].

146. *Aleochara bipustulata* (Linne, 1761) [14: 118; 23: 52]. Всюди серед гниючих рослинних решток, опалого листя, в гної, на падалі, екскрементах. Личинки паразитують у пупаріях мух.

147. *Aleochara intricata* Mannerheim, 1830 [14: 118]. Звичайний на полях, городах та луках серед гниючих рослинних решток, на падалі, у компостах та екскрементах.

148. *Aleochara haematoptera* Kraatz, 1858 (= *Aleochara ripicola* Mulsant & Rey, 1874) [14: 118]. Заселяє піщані прибережні смуги та лісові біотопи, де трапляється серед моху, гниючих рослинних решток, опалого листя, в наносах, на падалі та екскрементах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блинштейн С.Я. Новый и малоизвестные виды стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) из Северо-Западного Причерноморья и Присивашья // Вестник зоологии. – 1976. – № 5. – С. 78–81.

2. Блинштейн С.Я. К изучению жесткокрылых юга Украины // Экология и таксономия насекомых Украины. – Вып. 3. – К.: Вища школа, 1989. – С. 59–64.

3. Блинштейн С.Я. Эколого-фаунистический обзор стафилинид рода *Bledius* Leach (Coleoptera, Staphylinidae) Украины // Успехи энтом. в СССР: жесткокрыл. насекомые: Матер. 10 съезда Всес. энтомол. о-ва, Ленинград, 1–15 сентября, 1989. – Л., 1990. – Ч. 1. – С. 22–23.

4. Гильденков М.Ю. Фауна *Carpelimus* Палеарктики (Coleoptera, Staphylinidae). Проблемы вида и видообразования. Ч. 1. История изучения. Морфо-экологические особенности. Система рода. Описание видов. – Смоленск: СГПУ, 2001. – 304 с.

5. Гильденков М.Ю., Гонтаренко А.В. Новый вид и дополнительные данные о распространении *Carpelimus* Leach, 1819 с территории Украины (Coleoptera, Staphylinidae: Oxytelinae) // Кавказский энтомол. бюлетьень. – Ростов-на-Дону, 2010. – Т. 6, вып. 1. – С. 45–49.

6. Гонтаренко А.В. Новые и малоизвестные жуки-стафилиниды подсемейства Paederinae (Coleoptera, Staphylinidae) Украины // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2002 (2003). – Т. X, вып. 1–2. – С. 39–43.

7. Гонтаренко А.В. Новые и малоизвестные для фауны Украины жуки-стафилиниды подсемейства Tachyporinae (Coleoptera, Staphylinidae) // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2005 (2006). – Т. XIII, вып. 1–2. – С. 19–23.

8. Гонтаренко А.В. Новые и малоизвестные для фауны Украины жуки-стафилиниды подсемейств Proteininae и Omaliinae (Coleoptera, Staphylinidae) // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2006 (2007). – Т. XIV, вып. 1–2. – С. 19–24.

9. Гонтаренко А.В. Новые и малоизвестные для фауны Украины жуки-стафилиниды подсемейств Euaesthetinae и Paederinae (Coleoptera, Staphylinidae) // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2007 (2008). – Т. XV, вып. 1–2. – С. 68–71.

10. Гонтаренко А.В. Новые и малоизвестные для фауны Украины жуки-стафилиниды подсемейства Oxytelinae (Coleoptera, Staphylinidae) // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2008(2009). – Т. XVI, вып. 1–2. – С. 14–17.

11. Гонтаренко А.В. Адвентивные виды стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) фауны Украины // Известия Харьковского энтомологического общества. – 2009, Т. XVII, вып. 1–2, С. 15–19.

12. Зелинская Л.М., Петренко А.А. Структура сообществ стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) на Ивано-Рыбыльчинском участке Черноморского заповедника // Природные комплексы Черноморского биосферного заповедника. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 83–90.

13. Знойко Д.В. Новый подрод и три новых вида рода *Bledius* Mnnh. (Coleoptera, Staphylinidae) из Южной России // Русск. Энтотомол. обозр. – 1929. – Т. 23, № 3–4. – С. 200–209.

14. Петренко А.А. К фауне стафилинид (Coleoptera, Staphylinidae) Черноморского государственного заповедника // 50 лет Черноморскому государственному заповеднику. Мат. респ. семинара-совещания. – К.: Наукова думка, 1978а. – С. 117–120.

15. Петренко А.А. Новые и малоизвестные для фауны Украины жуки-стафилиниды (Coleoptera, Staphylinidae) // Вестник зоологии. – 1978б, №1. – С. 49–54.

16. Петренко А.А. Виды рода *Staphylinus* L. (Coleoptera, Staphylinidae) фауны Украины // Вестник зоологии. – 1980. – Вып. 2. – С. 59–63.

17. Петренко А.А. О таксономическом статусе, особенностях распространения и экологии стафилинида *Philonthus (s. str.) spinipes* Sharp (Coleoptera, Staphylinidae) // IX съезд ВЭО, Киев, октябрь 1984 г. Тез. докл. – Ч. 2. – К., 1984. – С. 94.

18. Петренко А.А. О синонимике, особенностях распространения и экологии стафилинида *Philonthus spinipes* Sharp (Coleoptera, Staphylinidae) // Фауна и биоценологические связи насекомых Украины. Сб. научн. тр. – К.: Наукова думка, 1987. – С. 24–26.

19. Петренко А.А. *Aleochara bilineata* Grav. (Coleoptera, Staphylinidae) – энтомофаг весенней капустной мухи в Киевской области // Экология и таксономия насекомых Украины. Сб. научн. тр. – Киев–Одесса: Выща школа, 1989. – Вып. 3. – С. 56–58

20. Петренко А.А. Жуки-стафилиниды (Coleoptera, Staphylinidae) в Красной книге Украины // Рідкісні та зникаючі види комах і концепції Червоної книги України. Збірник наукових праць (за матеріалами доповідей наукової конференції). – К., 2005. – С. 93–97.

21. Петренко А.А. Стафілін Плігінського *Tasgius pliginskii* (Bernhauer, 1915) [Insecta: Coleoptera, Staphylinidae] // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 107.

22. Петренко А.А., Гонтаренко А.В. Новые для фауны Украины виды рода *Stenus* (Coleoptera, Staphylinidae) (New species of of the genus *Stenus* (Coleoptera, Staphylinidae) for Ukrainian fauna) // Vestnik zoologii. – 2001. – 35(4) – P. 82.

23. Семенов В.Б., Блинштейн С.Я. Материалы по фауне и экологии Aleocharinae (Coleoptera, Staphylinidae) галофитных местообитаний Южной Украины // Экология и таксономия насекомых Украины. – Вып. 3. – К.: Вища школа, 1989. – С. 59–64.

24. Семенов В.Б. Аннотированный список жесткокрылых насекомых (Insecta, Coleoptera) Центральной Мещеры. – М.: Товарищество научных изданий КМК, 2009. – 168 с.

25. Цуриков М.Н. Жуки Липецкой области. – Воронеж: Изд-во полигр. центра Воронежского гос. ун-та, 2009. – 332 с.

26. Assing V., Schulke M. Supplemente zur mitteleuropaischen Staphylinidenfauna (Coleoptera, Staphylinidae). III. – Entomologische Blatter, 2007. – 102. Hf. 1–3. – S. 1–78.

27. Gontarenko A.V. Interessante Funde von Kurzflugelkafer der Unterfamilie Staphylininae (Coleoptera, Staphylinidae)[Интересные находки стафилинид подсемейства Staphylininae (Coleoptera, Staphylinidae) на территории Украины] // Vestnik zoologii, 41 (2) : 112, 2007.

28. Lobl I., Smetana A. Catalogue of Palaearctic Coleoptera.; Hydrophiloidea-Histeroidea-Staphylinoidea. – Stenstrup: Apollo Books, 2004. – Vol. 2. – P. 1–704.

А. А. Петренко

К ИЗУЧЕНИЮ СТАФИЛИНИД (COLEOPTERA, STAPHYLINIDAE) ЧЕРНОМОРСКОГО БИОСФЕРНОГО ЗАПОВЕДНИКА И ЕГО ОКРЕСТНОСТЕЙ

Ключевые слова: жуки-стафилины, *Coleoptera*, *Staphylinidae*, Черноморский биосферный заповедник, Украина.

Дан обзор 148 достоверно зарегистрированных видов стафилинид на территории Черноморского биосферного заповедника с учетом последних номенклатурных изменений. Виды относятся к 52 родам 9 подсемейств. Наибольшее количество видов у подсемейств Staphylininae (48) и Oxytelinae (34). Наибольшее количество видов включает род *Philonthus* (14) – крупные и активные хищники. Есть и энтомофаги – эктопаразиты пупариев мух. Территория Черноморского биосферного заповедника – основной резерват краснокнижного вида *Tasgius pliginskii* Bernhauer, 1915.

А. А. Petrenko

TO STUDY THE ROAD BEETLES (COLEOPTERA, STAPHYLINIDAE) OF THE BLACK SEA BIOSPHERE RESERVE AND ITS SURROUNDINGS

Keywords: road beetles, *Coleoptera*, *Staphylinidae*, Black Sea Biosphere Reserve, Ukraine.

An overview of 148 reliably registered road beetles on the territory of the Black Sea Biosphere Reserve with the latest nomenclature changes is shown. Species belong to 52 genera of 9 subfamilies. Staphylininae and Oxytelinae subfamilies have most of the species (48 and 34 correspondingly). *Philonthus* genus includes most of the species (14) – large and active predators. There are entomophages as well – ectoparasites of flies pupa. The territory of the Black Sea biosphere reserve is the main reserve of Red book species *Tasgius pliginskii* Bernhauer, 1915